
Saksnr: 2021/71-1
Saksbehandlar: Kjersti Sognes

Saksgang

Utval	Utv.saknr.	Møtedato
Hovudutval for næring		17.02.2021
Fylkesutvalet		02.03.2021

Innspel frå Vestland fylkeskommune til jordbruksforhandlingane 2021

Forslag til innstilling

1. Jordbruket i Vestland er viktig for matforsyninga i landet og kan best bidra til norsk matproduksjon, verdiskaping og sjølvforsyning når struktur og produksjon er tilpassa naturressursane.

Vestland fylkeskommune krev at det vert ført ein nasjonal landbrukspolitikk som legg til rette for auka matproduksjon på eigne ressursar og auka verdiskaping i Norge. For å sikre at alt areal inkludert beite blir halde i hevd, må grunnlaget for dei små og mellomstore bruka i distrikta styrkast. Landbrukspolitikken må i større grad også ta i vare og fremje dei verdiane landbruket bidreg med, i tillegg til å produsere mat.

Tiltak:

- Innfør tak og trappetrinn på fleire av tilskotsordningane og tak for sum tilskot per bruk
- Betre økonomien på geit- og sauebruk av middels storleik
- Innføre strukturtilskot for ammeku i arealsone 5-7
- Sikre Vestland som frukt og bær fylke
- Sterkare geografiske verkemidlar som støttar opp under små og mellomstore bruk
- Ramma til kompetansenettverka for lokalmat må aukast

2. Investeringsstøtta til mjølkeproduksjonen må aukast, og det er avgjerande for å skape framtidstru, evne og lyst til å satse i næringa.

Midlar til investering- og bedriftsutvikling i mjølkeproduksjonen må doblast i høve til i dag. Det vil seie ei auka ramme på omlag 250 millionar kr på landsplan per år. Denne auka ramma må vere øyremerka for omlegging til lausdrift i mjølkeproduksjonen. Fylka med størst del bås fjøs, må få størst del av ramma.

Maksimalt tilskot i kr og prosent for fjøsar under 30 årskyr må aukast for å gjere det mogleg for mindre bruk å bygge om til lausdrift. Dette er heilt avgjerande for å halde oppe Vestland sin relative del av mjølkeproduksjonen i landet.

Den regionale partnerskapen må få større handlingsrom til å bestemme retningsliner for bruk av midlane, slik at desse kan tilpassast dei regionale utfordringane.

3. Kunnskap må ligge til grunn for klima- og miljøtiltak i landbruket og dei rette tiltaka må gjerast lønsame for bonden.

Arbeidet med å nå måla i landbruket sin klimaplan må støttast gjennom midlar til forskning og ved at det blir sett inn økonomiske verkemiddel som stimulerer bøndene til å gjere gode tiltak på egne gardar.

Tiltak:

- Ordninga med auka investeringsstøtte ved bruk av tre i landbruksbygg må førast vidare
- Midlane knytt til lager for husdyrgjødsel må inn i den ordinære ramme for investering og bedriftsutvikling i landbruket/IBU
- Stimulere til sirkulærøkonomi, også ved at det kan tildelast investeringsstøtte til brukt utstyr utover mjølkerobot
- Ramma for Regionalt miljøprogram må aukast for å styrke landskapsdelen og gje rom for klimatiltak
- Tilskotssatsane for dyr på beite må aukast
- Tilskotet for å levere husdyrgjødsel til biogassanlegg må aukast
- Stimuleringstiltak for å ta i bruk fossilfrie traktorar og lettare maskiner
- Ramma for å fase ut fossil oppvarming må aukast
- Betre systemet for innsamling av rundballeplast slik at all brukt plast blir returnert
- Sikre god finansiering av kompetansetilbod tilpassa behovet i næringa
- Økonomiske og juridiske verkemiddel må bidra til å løyse ut skogen sitt klimapotensial

Samandrag

Jordbruket si viktigaste oppgåve er å produsere mat. Aktiviteten gjev i tillegg grunnlag for arbeidsplassar både direkte og indirekte, skaper flotte kulturlandskap, opprettheld biologisk mangfald og bidreg til busetnad og dermed beredskap i heile Vestland. Landbruket i fylket er viktig for lokalsamfunnet og gode lokalsamfunn er viktige for at folk skal busetje seg i distrikta våre og skape næringsaktivitet.

Å halde oppe produksjonen av mjølk og kjøtt basert på storfe, sau og geit er avgjerande for å halde den dyrka jorda i hevd, gjere nytte av innmarks- og utmarksbeite og halde oppe Vestland sitt bidrag i den nasjonale matproduksjonen. Auka grasproduksjon og beiteopptak er også svært viktige klimatiltak.

Kumjølkeproduksjonen står for over halvparten av verdiskapinga i jordbruket i Vestland. Større årleg ramme for investeringstilskot og høgare støtte for mindre mjølkebruk, er avgjerande for at Vestland skal halde oppe sin relative del av mjølkeproduksjonen når lausdriftskravet blir gjeldande i 2034. Dette hastar det med å få på plass.

Fylket har også område som er velegna for frukt og bærproduksjon. Desse næringane bidreg med omlag 10% av verdiskapinga i jordbruket. Vidare vekst er viktig for å auke verdiskapinga på jordbruksressursane i Vestland. Landbruket har forplikta seg til å redusere næringa sitt klimaavtrykk gjennom avtalen med regjeringa. Det er viktig med verkemiddel i jordbruksavtalen som fremjar tiltaka i landbruket sin klimaplan.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Bård Sandal
fylkesdirektør

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har difor inga handskriven underskrift

Vedlegg

- 1 Innspel frå Vestland bondelag
- 2 Innspel frå bonde og småbrukarlag i Vestland

Saksutgreiing

Bakgrunn for saka

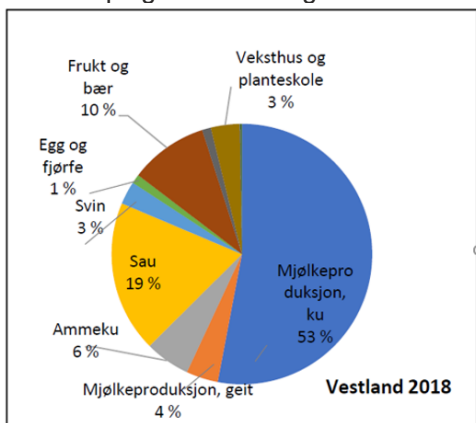
Jordbruksforhandlingane er årlege forhandlingar mellom Staten og organisasjonane i landbruket, Norges Bondelag og Norsk bonde- og småbrukarlag. Forhandlingane i 2020 vart sterkt forenkla på grunn av pandemien, så oppgjeret i 2021 blir viktig.

Vestland fylkeskommune ynskjer å gje innspel til Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingane for 2021. Vestland bondelag, Sogn og Fjordane bonde- og småbrukarlag, Hordaland bonde- og småbrukarlag, Statsforvaltaren i Vestland og Innovasjon Norge i Vestland har vore med å gje innspel. Det er arrangert to møte om saka der desse aktørane deltok.

Jordbruket i Vestland er viktig for matforsyninga i landet

Jordbruket har som si viktigaste oppgåve er å produsere mat. Aktiviteten gjev i tillegg grunnlag for arbeidsplassar både direkte og indirekte, skaper flotte kulturlandskap, opprettheld biologisk mangfald og bidreg til busetnad og dermed beredskap i heile Vestland. Landbruket i fylket er viktig for lokalsamfunnet og gode lokalsamfunn er viktige for at folk skal busette seg i distrikta våre og skape næringsaktivitet.

I 2016 skapte jordbruket i Vestland verdiar for 1,8 milliardar kroner, i følgje Nibio-rapport 174/2018. Verdiskapinga fordelte seg slik mellom dei ulike produksjonane:

Verdiskaping i jordbruket fordelt mellom produksjonar.

Kjelde: Nibio rapport 174/2018.

Figuren syner at grovforbasert husdyrhold stod for 82% av verdiskapinga i jordbruket. Store delar av det dyrka arealet i Vestland er lite eigna til anna enn grasproduksjon og dei fleste gardane i Vestland har også store område med innmarks- og utmarksbeite. Beiteareala er veileigna for sau, storfe og geiter og det er berre gjennom beiting det går an å produsere mat på desse areala. Fylket har også område som er veileigna for frukt og bærproduksjon og 10% av verdiskapinga var knytt til desse produksjonane i 2016. Vidare vekst i desse næringane er viktig for å auke verdiskapinga på jordbruksressursane i Vestland.

Med pandemien me står i, har verdien av matsikkerheit vorte endå tydelegare. Sjølvforsyninga i landet er på omlag 40% målt på energibasis. Ved utrekning av sjølvforsyningsgraden er det ikkje teke omsyn til at norsk landbruk blir meir og meir avhengig av utanlandsk arbeidskraft. Særskilt frukt- og bærnæringa som også hentar arbeidskraft så langt borte som frå Asia, er sårbar. Utanlandsk arbeidskraft er også vanleg i norske fjøs.

Slik utviklinga i landbruket har vore dei siste ti-åra med større og færre bruk i drift, vil meir dyrka jord og beite gå ut av produksjon og gro att, gardar blir fråflytta og grender kan bli avfolka. På landsplan utgjør jordbruksarealet omlag 3% av samla landareal, i Vestland 2,7-2,8%. Dersom me skal greie målet om å auke matproduksjonen i takt med forventa auke i tal busette i landet, må me ta vare på alt jordbruksarealet som er opparbeida og legge til rette for at det også framover vil vere plass for småskala landbruk i distrikta.

Kompetansenettverka for lokal mat

Mange bønder nyttar matproduksjonen på garden som grunnlag for vidareforedling. Mjølkk blir til ost, smør, yoghurt og rømme. Frukt og bær blir til syltetøy, saft og sider. Kjøtt blir til pølser og spekemat. For å lykkast med auka verdiskaping knytt til vidareforedling treng bonden ny kunnskap. Kompetansenettverka har djup matfagleg kompetanse og dei kjenner godt dei ulike produsentane i sitt distrikt. Skal matnasjonen Norge lykkast må ein styrke grunnmuren gjennom å styrke dei som er nærmast produsentane. Finansieringa av kompetansenettverka har vore uendra i fleire år. Skal kompetansenettverka ha rom til å gjennomføre talet på kurs som produsentane etterspør og

samtidig gje produsentane tilstrekkeleg med støtte gjennom besøksordninga, må den økonomiske ramma til kompetanse nettverks aukast betrakteleg.

Landbruk meir enn mat

Landbruket skaper store verdjar utover det å produsere mat. Landbrukspolitikken må i større grad også ta i vare og fremje desse verdiane. Sveits er eit land som har mange fellestrekk med Norge. Det meste av jordbruksarealet eignar seg best til grovforproduksjon. Husdyrhald, særskilt drøvtyggarar, utgjer største del av jordbruksproduksjonen. I Sveits har det i mange år vore førd ein bevisst landbrukspolitikk der bøndene får støtte for tenester dei gjer for samfunnet utover matproduksjon. Døme på dette er bidrag til spreidd busetnad og å forvalte naturressursane og kulturlandskapet. Gjennom tilskotsordningane, har dei stimulert til auka beitebruk og meir intensiv drift i delar av landet. Politikken har ført til at har Sveits auka sjølvforsyningsgraden sin og lukkast med å halde oppe spreidd busetnad basert på eit ekstensivt jordbruk i delar av landet. Flotte kulturlandskap er haldne i hevd, til glede for fastbuande og attraktive for turistar frå eige og andre land å besøke. Kjelde: *Sveitsisk jordbrukspolitikk - matforsyning og fellesgoder likestilt. Rapport 1-2018, Agrianalyse.*

Mjølkeproduksjonen treng investeringsstøtte

Landbruket ligg langt framme i høve til å utvikle og å ta i bruk ny teknologi. Mjølkeroboten har på kort tid fått ein stor plass i norsk mjølkeproduksjon og er den nyvinninga som har sett størst preg på utviklinga i landbruket dei siste 20 åra. Saman med krav om at alle storfe skal vere i fjøs med lausdrift frå 2034, har mjølkeroboten ført til den raskaste og største strukturendringa som nokon gong har vore i norsk landbruk. Frå år 2000 har tal mjølkeprodusentar i landet vorte redusert frå i overkant av 30 000 til knappe 7500. Større buskapar og auka produksjon per ku, gjer at liter produsert mjølk er relativt uendra.

Trass ein struktur med mange små bruk, har Vestland til no greidd å halde på 12% av mjølkeproduksjonen i landet. Mange nybygg har vore reist siste 20 åra og 55% av mjølka blir produsert i lausdriftsfjøs. Dei største bruka har bygd seg større og tal mjølkeprodusentar har vorte halvert sidan 2005. Etter at 77 mjølkeprodusentar valde å selje kvoten sin gjennom den ekstraordinære oppkjøpsordninga i 2020, er det att omlag 1100 mjølkeprodusentar i Vestland.

Den største utfordringa for mjølkeproduksjonen i Vestland framover, er at kyr framleis står på bås i 70% av fjøsa. I middel er det 12-13 årskyr i desse fjøsa og dei har ein produksjon på 93 000 liter. Ressursgrunnlaget gjev ikkje lenger rom for mange nye, store fjøs. Framover er det difor fjøs til med plass til langt under 30 årskyr det må byggast mest av. Det må byggast 25-30 fjøs per år, dersom målet om lausdrift skal bli nådd i 2034.

Å bygge mindre lausdriftsfjøs til kyr kan ofte ikkje forsvareast økonomisk med dei tilskotsordningane som er, verken i Vestland eller elles i landet. Christian Anton Smedshaug i Agri Analyse sitt anslag, er at det trengs ein milliard kroner meir i investeringsstøtte i året, for å sikre små og mellomstore mjølkebruk i heile landet. (Kjelde: *Nationen*).

Som ledd i Masteroppgåva «*Konsekvenser av krav til økt dyrevelferd. Hvilke effekter har løsdriftskravet på melkebønderes lønnsomhet og norsk landbruk?*», NHH 2020, har to studentar med utgangspunkt i mjølkeproduksjonen i Vestland, rekna på lønsemd i å investere i fjøs. I denne oppgåva blir det konkludert med at det ikkje er lønsamt å bygge fjøs til under 30 årskyr med tilskotsordningane som er gjeldande. Utfordringane og løysinga det blir peika på i oppgåva: «*Det oppstår en målkonflikt i landbrukspolitikken, blant annet når det gjelder målet om å ha landbruk over hele Norge og kravet om økt dyrevelferd. Dersom vi øker tilskuddet til gårdsbruk med færre enn 30 kyr, gir dette langt flere bønder mulighet til å investere i løsdriftsfjøs. Myndighetene bør derfor påta seg en større del av kostandene knyttet til krav om økt dyrevelferd, for å unngå målkonflikt og strukturendringer i norsk landbruk.*»

Klima og miljø

Klimagassutslepp frå jordbruket blir rekna ut ved hjelp av ein metodikk tilrådd av FN sitt klimapanel. Utslepp av lystgass kjem i hovudsak frå spreieing av mineral- og kunstgjødsl. Korleis jorda blir driven og kva som blir dyrka, vil påverke utsleppa og gjer dei vanskeleg å rekne ut. Metanutslepp kjem i hovudsak frå fordøyingsystemet til drøvtyggarane og frå lagring av husdyrgjødsl. Utslepp av klimagass frå jordbruket, vart redusert med 5,3 prosent frå 1990 til 2018. I 2018 utgjorde utsleppa 8,7% av klimagassutsleppa i Norge og var på omlag 4,5 millionar CO₂-ekvivalentar.

Teknisk berekningsutval for klimagassutslepp i jordbruket leverte i 2019 ein rapport der dei konkluderte med at betre data og/eller betre utrekningsmetodar må til for å få meir sikre tal på utslepp frå jordbruket. Nokon av tiltaka dei peikar på, krev forskning og anna stor ressursinnsats medan andre er lettare å gjennomføre. Det er også manglande kunnskap om karbonbinding i gras- og beiteareal.

Landbruket sin klimaplan

Landbruket var i juni 2019, ei av dei første næringane i Norge som gjorde avtale med regjeringa om å redusere eigne klimautslepp. Avtalen har eit offensivt og klart mål om å redusere klimagassutsleppa og auke opptaket av karbon i jordbruket. Partane har forplikta seg til å redusere det samla klimagassutsleppet med 5 millionar tonn CO₂-equivallentar innan 2030.

«Landbrukets klimaplan 2021-2030» viser korleis landbruksnæringa vil følgje opp avtalen og nå måla for klimautslepp utan å redusere bruken av norsk matjord, svekke busetnaden og distrikta eller å redusere tal kyr, sau og geit på beite. Dei 8 satsingsområda i planen er klimakalkulator og klimarådgeving, fôring og avl, fossilfri maskinpark og oppvarming, bruk av husdyrgjødsel i industrielle biogassanlegg, bruk av jorda som karbonfangar og ny teknologi.

Klimakalkulator for mjølkeproduksjon, korn og gris var teken i bruk hausten 2020. På grunnlag av kalkulatoren vil alle bønder få tilbod om heilskapleg klimarådgeving på eigen gard inkludert å få utarbeida eigen tiltaksplan. Rådgevinga skal omfatte utslepp av klimagassar, binding av karbon og tilpassing til eit endra klima.

Biogass produsert på husdyrgjødsel er eitt av dei nyare tiltaka som kan bidra til reduksjon i utslepp av klimagass frå jordbruket. Reduksjonen skjer som følgje av at det blir mindre utslepp av metan og lystgass frå gjødsellager, ved at biogass erstattar fossil energi og ved at biorest erstattar mineralgjødsel. Størst samla klimaeffekt har tiltaket dersom biogassen blir produsert på husdyrgjødsel blanda med matavfall og anna biologisk avfall, men dette gjev større utfordringar knytt til bioresten brukt som gjødsel. Bioresten må oppfylle krava i gjødselregelverket som set grense for innhald av tungmetall, plast, organiske miljøgifter med vidare. I tillegg kan høgt innhald av forfor og nitrogen vere ei utfordring. Det må arbeidast med å løyse desse utfordringane. I tillegg må det arbeidast vidare for å gjere det økonomisk lønsamt for bonden å bidra med husdyrgjødsel inn i biogassproduksjon.

Regionalt miljøprogram med tilpassa verkemiddel

Regionale miljøprogram vart innført i 2005 for å stimulere til auka miljøinnsats i jordbruket, tilpassa utfordringane i kvart enkelt fylke. Programmet er forvalta av statsforvaltaren. Føremålet med ordninga er å ta vare på og skjytte naturmangfald, kulturminne og kulturmiljø i kulturlandskapet, redusere ureining av vatn og luft og i tillegg, stimulere til matproduksjon basert på utmarksbeite. Fylka kan velje tiltak tilpassa sine miljøutfordringar, ut frå ein nasjonal meny. Tiltaket «Miljøvenleg spreining av husdyrgjødsel» bidreg til mindre utslepp av ammoniakk, mindre avrenning av næringsstoff til vatn og gjev betre utnytting av husdyrgjødsel. 17% av midlane gjekk til dette tiltaket i 2019. Det var ein auke på 4% frå året før.

Vedtakskompetanse

Fylkesutvalet har vedtakskompetanse. Denne er heimla i punkt 6 i «Reglement for fylkesutvalet»

Vurderingar og verknader

Økonomi: Har ikkje økonomi/budsjettkonsekvensar for fylkeskommunen.

Klima: Dei økonomiske rammevilkåra vil påverke landbruket si evne til å legge til rette for ein meir klimaeffektiv matproduksjon.

Folkehelse: Aktivt landbruk i heile fylket er positivt for folkehelsa.

Utviklingsplan for Vestland 2020-2024 (Regional planstrategi): FN sine mål for berekraft skal ligge til grunn for Vestland sin planstrategi. Jordbruket er viktig mellom anna for matproduksjon, biologisk mangfald, sysselsetjing og busetnadsmønster.

Konklusjon

Landbruk i heile Vestland er viktig for å nå dei 4 overordna måla for landbrukspolitikken, jamfør prop 1S:

- *Matsikkerhet og beredskap* for å sørge for nok og trygg mat
- *Landbruk over heile landet* der jord- og beiteressursar over heile landet skal takast i bruk
- *Økt verdiskaping* med vekt på innovasjon, teknologi og økt produktivitet
- *Bærekraftig landbruk* med lavere utslipp av klimagasser

For å nå desse måla, må det førast ein politikk som tek vare på den dyrka jorda, held oppe beiteareala og gjev plass både til store og små bruk. Kortreist mat produsert på lokale ressursar, er best for klima og miljø.